

Tekopy tee ojehechakuaa'ỹva

Organización de las
Naciones Unidas
para la Educación,
la Ciencia y la Cultura

Patrimonio
Cultural
Inmaterial

El patrimonio oral y las manifestaciones culturales del pueblo zápara, Ecuador y Perú

Ta'anga © T. Fernández

Ta'anga © Ministerio de Cultura y Deportes/GMA PRO

Ojejuhu ha oñembokuatia

Convención Tekopy tee ojehechakuaa'ýva Ñangareko Moañeterã ohakã'í'o ha he'í ko momorãmbý apytépe oikeha mba'eporu, jeguerovia, ñe'ë, arandu, ha upéichante avei tembiporu, mba'e, tenda oñemboguatahápe teko hamba'e komunida, aty téra peteítei tapicha ojapyhýva patrimonio cultural imba'évaramo.

Tekopy tee ojehechakuaa'ýva, oñembohasa oúvo sy ha túvagui imembýpe, ha'e kóva ombohasa jey oúvo iñemoñarépe ningo tapichakuéra akóinte ombopyahu oikokuévo ojoapytépe, oku'évo pe hekohápe ha péicha omboheko ha omboguatave ohóvo; ha'e omopetei, omoambue ha oipysó komunida ha tapichakuéra reko, ha péicha ombohape oñemomba'évévo opaichagua teko ha tapicha apytu'úroky oíva.

Ta'anga © Ahmed Ben Ismail

Ko patrimonio ikatu ojehechauka heta hendáicha. Convención omyesakã ikatu ojekuaa heta hendáicha, ha ko'ýte ko'ávapa:

a. Ymaguare reko ha ayvu opaichagua, hyepýpe ñe'ë oguerosyrýva ijehe Tekopy tee ojehechakuaa'ýva;

ã. Arte ha espectáculo;

ch. Tetãygua mba'eporu, jerovia ha jefesteha;

e. Arandu ha mba'eporu tekoha ha arapy rehegua;

ë. Ymaguare tembiporu artesanía rehegua.

Convención ningo oheka oñeñangareko ko patrimonio rehe, oheka opa hendáicha oñemomba'évo, ohechauka maymave yvypórape tuichaiterei mba'eha ko'ã itaju jarekóva, ha avei ombohape oívo pytyvõ tetãnguéra ndive. Umi tetã omboajeva'ekue ko kuatia –ojeheróva Estado Pypegua- omõ ipo ha iñe'ë oñangarekotaha patrimonio oíva ijyvýpe rehe. Mayma tetãnguérape gũarã pe

Convención ohohẽ terarysúi, peteíva, Tekopy tee ojehechakuaa'ýva oikotevéva ko'ãgãite ñangareko rerarysí ha avei Yvypóra Tekopy tee ojehechakuaa'ýva Momorãmbý Rerarysí. Ko'ã terarysí rupi ojehechaukase mavavamávapa hína um patrimonio inmaterial, ha avei mba'eichaitépa yvyporakuéra jaguerojerakuaa ñane apytu'ú roky ha avei ñande reko heta; oipysó avei maymave resa renondépe patrimonio py'aetemi oikotevéva ñangareko rehe.

Convencion oheka komunida ha mayma tapicha aty oñongareko ha omochichí Tekopy tee ojehechakuaa'ýva. Oiguyru ha omopotise tape ojuhupytývo ko'áva; oheka omotenonde um patrimonio oikovéva omboguatava tapichakuéra, jeyverõ atyháicha, oikokuévo hikuái ojoapytépe. Convención omotenonde umi patrimonio komunidakuéra ohecháva iñimportanteha, ha oheka heñói apytu'úroky, opaichagua teko ha avei jeiko porãve komunidakuéra ha yvypóra apytépe, pevarã ombohape ha oykeko opavavépe.

Ta'anga © Mla Smitova

La tradición del teatro bailado Rabinal Achí, Guatemala

El espacio cultural de la plaza de Jamaa el -Fna, Marruecos

El Babi de Bistritsa: polifonía, danzas y prácticas rituales arcaicas de Shoplouk, Bulgaria

Toñangareko hese oñeñapytí'yre

Hekoveresái ha oikove añete hağua pe patrimonio cultural ningo ha'e tuicha mba'eva'erã pe komunidadape ġuarã, katuĩnte oñembopyhu ha oñembohasava'erã sy ha túvagui tajýra ha ta'ýrape ha'e ko'áva ombobasajeyva'erã iñemoñarpe ohóvo. Ndojyekokói ramo ningo ikatute oĩ Tekopy tee ojehechakuaa'yva oguéva ohóvo; katu jeyeko téra ñangareko nde'iseí oñeñapytí téra oñembohyrutaha opytáma hağua pépe, iñambue téra oñembopyahu'yre; patrimonio cultural ñangareko he'isehína ojeperuva'erã upevarã arandu ha tembiporu ovaléva. Convención ohecha tekotevêha oñembohasa ha oñekomukika umi patrimonio mitã ha mitãkuña pyahu oúvape, ndaha'ei ningo péicha ku michiháicha, jeroky, purahéi, tembiporu musikapegua téra artesanía. Aipórõ, oñañangareko hağua hese ojeiguyruva'erã tape, ojeká'api haperã tekotevêháicha, jahechápa pe patrimonio okakuaa ha ipyahu ohóvo, ikatu haguáicha oñembohasa ojeháva tapicha pyahukuérape.

Tembiaporã oñemohendáva oñeñangareko ha oñemoañetévo Tekopy tee ojehechakuaa'yva ñembohasa imitãvakuérape ningo tuicha oiko umi oñekotevêva oñeñangareko hağua patrimonio material-gui, jámane natural ha cultural. Jepómo upéicha, jeyvéramo, heta jey oĩ patrimonio material apytepegua ojoajúva avei Tekopy tee ojehechakuaa'yva rehe. Upévare omohendávo mba'etepahína patrimonio cultural, pe Convención omoingue tembiporu opaichagua ha tenda oikohápe cultura ohóva hese.

Pévapa he'ise patrimonio inmaterial oñeñangatuva'erã akóinte téra oñemoingovejey va'erã ojehaichare? Iporãne hesakã opa mba'e oikovéva ko mundopyeicha, patrimonio inmaterial oreko moõ pevépa oikovéta, ha ikatute umi mba'e hyepypegua oguembeguekatu ohóvo, omoheñói ríre ambue hendaichagua patrimonio. Ikatu voi avei ojejuhu Tekopy tee ojehechakuaa'yva, jepémo heta ovalekuaa, pe komunida ndohecharamói téra nomomba'éiva. He'iháicha pe Convención, oñeñangareko va'erã umi patrimonio cultural komunida ha tapichakuéra ojapyhýva

imba'éramo, ha oñandúva hikuái hekoveresáha ha upévare ombohekoressáise. Convención ontende "jehechakuaa" opaichagua ñemongu'e formal téra informal komunidakuéra ojapyhyhápe imba'eteéramo peteĩ patrimonio cultural, mba'eporu, jerovia, ñe'ẽ, arandu, ha upéichante avei tembiporu, mba'e, ohóva hesekuéra.

Oimehaichagua tape ojeipykúitava oñeñangareko hağua hese oñemoñepyruva'erã komundayguaku; heta jey estado-gui oúva tembiapo oñeñangareko haúa peteĩ komunida patrimonio ikatu ndo'aporã, ikatúre upe mba'e ovaléva komunidadape ġuarã. Upéva ári, tembiapo oñeñangareko hağua hese omomba'eva'erã mba'éichapa ojeperu oúvokuri ymaite guive ha omboty téra oipe'ávo okẽ ojehupty hağua umi patrimonio; techapyrã ojejuerekokuaa umi patrimonio cultural ojejuerekóva tupã rembiporúramo, téra katu ojejuerekóva ñongatyhápe.

Ñembokuatia: ojehechakuaa oñeñangareko hağua hese

Convención ningo kuartia ndoporrojopy guasúiva, ijartikulokuéra nomandáire tembiaporã oñembohatava'erã ha tetã rekuaiukuéra ikatúre omboguata ojokupyty háicha iku'arekuéra. Upéicharamo jeype omoiva'erã kuartia ári mavamápa umi patrimonio oiva, péva tembiaporã tee omohendáva Convención ha Tembiaporã Mohendapyre.

Terarysí oñembosako'íva ningo tuicha mba'e Tekopy tee ojehechakuaa'yva ñangarekorã, ikatútare ohechakuaa maymavépe tuicha mba'ehahína, ha tekotevêha oñemombarete tapichakuéra peteĩteí téra atyháicha heko añetévo. Oñembokuatia ramo umi patrimonio ha oñemoĩ maymave pópe ikatu avei oipytyvõ umi komundaygua ojerovianévo ijehe ha omoheñovévo hetahetave mba'epyahu ha mba'ejeporu patrimonio rehegua. Upéva ári avei umi terarysí oñembokuatiava'ekue ikatu oipytyvõ marandúramo oñemohenda hağua tembiaporã hekópe oñeñangareko potávo umi Tekopy tee ojehechakuaa'yva oñembokuatiáva.

Ta'anga © UNESCO / Jane Wright

Ta'anga © Jaime Bratons

Ta'anga © Comisión Nacional de la República de Uzbekistán para la UNESCO

👁👁👁 El espacio cultural de la plaza de Jamaa el -Fna, Marruecos

👁👁 El misterio de Elche, España

👁 El espacio cultural del distrito Boysun, Uzbekistán

👁 Taquile y su arte textil, Perú

Ta'anga © Instituto Nacional de Cultura / Dante Milafuente

Convención Artículo 11 ningo he'í Estado Pypegua ojapova'erãha tekotevêva ikatu hağuaícha oñangeko añetehápe Tekopy tee ojehechakuaa'yva oiva ijyvy'pe, ha tombokatu jahechápa komunida, atykuéra ha organización ndaha'éiva tetã rekuaipegua oike ojuhu ha omohendávo mba'e oiva Tekopy tee ojehechakuaa'yva ryepy'pe. Jeyuhu he'ise mba'e oñembohatáva oñehakã'í'o hağua peteĩ téra hetave umi patrimonio cultural inamterial rakanguéra hekohápe ha oñemoambue ambuekuéragai. Ko tembiapo ojejuhu ha ñehakã'í'o ningo hína Convención oheróva "tembijohukue ñembokuatia, ojesasegura potávo ñangareko"; péva he'ise pe juhupyte ñembokuatia ndaha'éiva ku oikóva amo yvate, síno añetehápe oikóva ha ojehecháva. Upéicharõ, oiméramo ojehechakuaa'ra'e Tekopy tee ojehechakuaa'yva ryepypeguakuéra, Estadokuéra ikatueténtema oñepyru omboguta tembiaporã michihágui oñangareko hağua umi mba'e ojuhuva'ekue rehe.

Oñeme'évo juruja Estado-kuéra oiporutaha hetaichagua tape ombokuatia hağua umi ojuhúva, Convención omohenda umi Estado Pypegua ombosako'ivo peteĩ téra heta patrimonio cultural oiva ijyvy'pekuéra rysí, ha katuĩnte ombopyahu ohóvo (Artículo 12).

Artículo 11 ha 12 ningo, jepéramo ojopyve ambue Convención apopyrãgui, ome'ẽ gueteri juruja Estado Pypegua ohechávo mba'éicha ombosako'íta ombokuatia hağua ojuhúvo; umi Estado Pypegua isã ombosako'í hağua mba'éichapa ombokuatiápe ha'ekuéra ohecha háicha opyta porãve, katu oñemohenda poráva'erã mba'emba'épa oike umi patrimonio-pe, ikatu hağuaícha ojevichekuaa hekópe tembiaporã oñeñangareko hağua hesekuéra.

Ápe ndoje'ei hína Estado Pypegua ombosako'íma hague peteĩ téra heta kuartia ombyatyhápe patrimonio omboaje mboyve Convención, jepémo heta tetã ojapomava'ekue oúva aretemi guivéma. Oje'eva'erãkatu umi kuartia ñembosako'í ha ñembopyahu opa ára ojejavova'erã ha márõ

nahu'ái. Natekotevêi oñembotyraë umi kuartia ojehupty hağua pytyvõ téra oñemoğuahê hağua téra pyahu oñemoingeseva Convención terarysípe. Iporãne ja'érõ Tembiaporã Mohendapyre oñemboguata hağua Convención he'í umi Estado Pypegua omoğuahêva hembijerure oñemoingévo chupe Tekopy tee ojehechakuaa'yva Rerarysí oikotevêva pyaetemi ñangareko yró Momorãmby Terarysí ohechakava'erã pe patrimonio omoingeseva oihama umi patrimonio ijyvy'pegua oñembokuatiáma va'ekue apytépe. Umi Estado tuicháre oikoe ojehegui hetãyguá hetakuépe, yjyvy'pe ha moõmoõpa oreko umi Tekopy tee ojehechakuaa'yva, ha avei hembiporu ha polítika guaroguatápa iñambuepa hikuái, Convención oheja umi Estado Parte pópe ombokuatiávo umi téra ha'ekuéra oipotahaichaite ha ikatuháicha hikuái, ha péicha ombojuruja umi ojejuerekóvo tesa renondépe opa mba'e oiva téra apañuái orekokuáva umi tetã.

Umi tembiapo ñangarekorã ombohysýva pe Convención ryepy'pe, jehapykueho ha ñembokuatia oimenehína umi tembiporu tuichavéva Estado-kuéra ojapyhykuáva oikuaa hağua hikuái "mba'épa oihína ko'ápe", "mávapa ojapo" ha "mba'érepa ojapo hikuái". Ikatu avei oko umi Estado omoheñoisévo comité nacional del patrimonio cultural rehegua, oñemongu'evará ombojoajúvo upe tembiapo, ha oihápe institución ha tapicha arandu omba'apóva ko'ã mba'e rehe ha avei komunida poravopyreúera; péicha oñembokatúta komundayguakuéra ha umi tapicha arandu oguatávo ojopóre ha omba'apo Oñondivepa.

Umi Estado ikatu oreko mokõi hendáicha omba'apo hağua: ojapo peteĩ inventario guasu oikohápe opavave patrimonio, téra inventario'imimi; upévare Convención Rembiaporã Mohendapyre máramo noñe'ei "peteĩ tetã inventario" rehe, oñe'ẽ uvei "peteĩ téra hetave inventario". Péicharamo umi Estado ndojejopyi omoingepávo opaite komunida arandu peteĩ vosápe, síno omoingepa avei umi marandu oñembokuatiama'ekue. Peteĩ sistema

orekóva heta registro ikatu opyta porãiterei umi Esado federal-pe, teko rehegua tembiapo ndo'aipahápe tetã rekuái akã ári año; péicharamo umi región terã provincia ite voi ombosako'íva inventario imba'e teéva.

Komunidayguakuéra jeparsipa

Jepémo oñeme'ẽ juruja umi Estado-pe ombokuatia haġua hikuái patrimonio cultural oguerékóva, Convención omo'í avei mba'éichapa ojeuatava'erã. Oñembotuichavéva hina pe oñe'eva komunida jeparsipa rehe.

Umi komunida omoheño'í ha ombohokoresãire Tekopy tee ojehechakuaa'yva ningo ha'ekuéra tuicha mba'eterei ha otoka chupekuéra iñangareko. Umi komunida oiporúva hekovepe patrimonio cultural ningo añetehápe o'í porãve ohechakuaa ha oñangarekóvo hese, ha avei opartisipávo ojejuha haġua umi mba'e porãite ha oñembokuatia tekotevé háicha. Omohendávo mba'etepahína Tekopy tee ojehechakuaa'yva, Convención ñanemomandu'a pe komunida ha tapichakuéra aty omba'eva'erãha patrimonio imba'éva. Péicha ojejapo'yro avave ndaikatú'í ojapo herapekuéra mba'e terã mba'eporu o'íva ipatrimoniokuérape. Péicha rupi, oje'éma haguéicha, ndaikatú'í oñembosako'ívo hesekuera'y tembiporu ojejuha, oñembuty haoñembokuatia haġua umi patrimonio imba'ekuérava. Heta jey ningo avei avei komudakuéra ndaikatú'í ojapo ko'ã tembiapo ijehégui terã ndorekó'í pojoapy peichagua tembiapo omboguata'vo; upéicharamo Estado, ambue organismo, institución terã organización-kuéra ikatu oipytyvõ chupekuéra ombokuatiávo ipatrimoniokuéra oikovéva gueteri.

Pe ñembyaty ha ñongatu he'ise oñembyaty umi Tekopy tee ojehechakuaa'yva oñe'eva ha oñemo'í kuatia ári hekópe porã jahechápa opavave oreko hesa renondépe. Heta hendáicha oñembyaty ha oñeñongatukuaa ko'ã mba'e, heta hendáicha oñembohete'eva, ha oñembyatyve arandukakoty terã web roguépe hamba'e, ikatuhápe mayma tapicha ovichease oíke oje'opyvy ha oikuaa. Katu iporãne oje'okuaa komunida ha tapichakuéra aty orekoha avei mba'éichapa oñongatu hekopekuéra umi mba'e porã orekóva, umíva ikatu puraheiryru, ñembo'e, tejido, ta'anga terã ambueve tembiporu hamba'e añetehápe he'iséva heta mba'e ha ombyatyva avei arandu Tekopy tee ojehechakuaa'yva rehegua.

Ta'anga © Sublección de Etnografía, Museo Nacional de Antropología

Ta'anga © Pesi S. Fonua

Ta'anga © Jaime Brotons

Las fiestas indígenas dedicadas a los muertos, México

Lakalaka, Danzas y discursos cantados de Tonga

El misterio de Elche, España

O'íve avei ambue tae ikatúva ojejuara oñeñangareko potávo patrimonio-kuéra, oje'eporomeméva ko'ãġa rupi; umivahína tembiapo pyahu omboguata'va komunidaite voi ombokuatia haġua hembiapo, ha oguejorerahápe hikuái iñarandu ha iñapytu'ú roky; umíva avei iporãne ojejuerekóramo tesa rendondépe.

Convención artículo 13, apartado d) inciso ii ningo omohesaká porã Estado Pypeguakuéra orekova'erãha hesa renondepekuéra mba'éichapa ymaite guíve ojejapo ojejúvo ra'e oje'upyty haġua patrimonio inmaterial. Kóva ikatu ohechauka ha ñanembo'ehína o'íha patrimonio inmaterial ndaikatú'íva oñemoheño'í pyahu, térãkatu mba'e o'íva pype ikatuha oñemo'í michimimínte tapichakuéra oikuaaséva pópe. Oñeguenohẽ rãngue kuatia téma itukãñorairóva rehegua, komunidakuéra ikatu oñemo'í pete'í ñe'ẽ me he'ívo mávape ġuarã umi mba'ekuáa. Oñeme'ẽvo marandu patrimonio cultural rehegua ningo oñembohasy'yve oje'okua'vo ko'ã mba'e. Oiméramo o'í komunida nodipotá'iva iñemoinge iñarandu patrimonio cultural ryepýpe, Convención he'í ojehejánte haġua chupekuéra, ndaikatú'ire ojejopy avavépe ombokuatiávo heko nodipotá'iramo.

O'íhína Estado hatã omoba'apóva komunida patrimonio cultural inmaterial járape ombosako'í haġua tembiporu oñeñongatú'vo hekokuéra; heta umíva apytégui ndorekó'í gueteri hesa renondépe Convención omandáva komunida jartsipa rehegua. Heta jey umi tembiapo omboguáa organización terã máva ndaha'éiva pe kuminidaygua ha oikuaasé'yre ikatutapahína oguata pe patrimonio, ojerure háicha Convención.

Umi Estado Pypegua katuetey ohekava'erã mba'éichapa ombohape ha omokyre'y komindakuéra opartisipávo oñembosako'í haġua pe inventario. Pevarã ikatu ha'ekuéra omoheño'í aty oñhápe tapicha opa sector-pegua, omboguata haġua ko tembiapo; ko aty ndaha'ei opytáta ohesa'yjo leikuéra, institución ha umi tembiporu ymaite guíve oiporúva komindakuéra oñangareko hagua ipatrimonio rehe; avei ohechava'erã mavamávapahína tembiapokue ovalevéva ha mba'épa ikatu oñembyatyro oje'upyty potávo ojehekáva. Umi aty oñemoheño'íkuá'va pópe ikatu opyta ombokuatiávo Tekopy tee ojehechakuaa'yva o'íva, oheka hikuái polítika umi mba'eporã ñangarekorã, oheka mba'éichapa ohechauka ha ontendeka tapichakuérape tuicha mba'eha patrimonio-kuéra ha oheka umi

tapicha oñemongu'e avei oñembokuatia haġua umi patrimonio oñeñangareko haġua hesekuéra. Umi tapicha aty avei, o'íramo tekotevé, ikatu onohẽ apopyrã mba'éichapa ikatu oñeñangareko porãve patrimonio cultural oñembokuatiama va'ekue rehe. Estado-kuéra ikatu ohecha tapicha aty omba'eporandu haġua terã oipytyvõva'erã chupe, oñhápe tapicha omboguata'va umi tembiapo ha avei komunidaygua, tapicha arandu, organización ndaha'éiva tetã rekuaipegua, tetãyguakuéra rerapegua, ha ambueve tapicha oipytyvõkuá'va ko'ã tembiapópe; upéichante avei iporã o'íramo umi tendapegua tapicha, komunida rerapegua, tekomoheño'hára ha ambueve tapicha orekóva arandu ha tembiporu porã oporoipytyvõ haġua oñemoheño'ívo katupyry.

Patrimonio cultural ñembokuatia ningo natekotevé'í ojejapopa pete'í jeguapýpe, ikatu mbeguembeguépe oje'ho hese, ojehechava'erã mavamávapa umi ikatu oipytyvõ ha upéi ojepe'a chupekuéra okẽ omoirũ haġua ko tembiapo. Avei ojehecha porãva'erã mba'épa oguerukuáa hapykué'í umi patrimonio ñembyaty, ha avei ojehecha mba'éicha oñemoañetéta ani haġua pokarã tapicha oipytyvõ ndive ombyatyvo umi mba'eporu yma guare oipe'ávo oke'ẽ ojejuhúvo Tekopy tee ojehechakuaa'yva. Oñembosako'í haġua umi inventario oñemongu'e ha

opartisipava'erã opavave, komunidakuéra, tetã rekuái ha avei ONG-kuéra. Jahechápa Estado Pypegua omoañete komunidakuéra opartisipávo, ombohapeva'erã ikatu haġuáicha:

- ohechakuaa mavamávapa umi komunida ha tapicha aty, ha máva omotenonde;
- Omoañete ikatu haġuáicha oñembyaty umi patrimonio cultural inmaterial ohechakuaávo umi komunida ha tapicha añónte;
- Oasegura umi komunida ha tapicha aty omone'í ijehégui ha oikuaa porã pe oikóva, oñembokuatia mboyve umi patrimonio;
- Oasegura komunidakuéra omone'ívo tapicha hekohapegua oikévo omba'apo;
- Oñemomba'e mba'eporu ymaite guíve o'íva oje'upyty haġua Tekopy tee ojehechakuaa'yva;
- Oupyty umi tekuái táva ha región-pegua oikeko mbarete tembiapo;
- Ojapyhy ha omboguata tekora' hekopeguáva ojejuerekova'erã tekombo'e o'íva tekoporã yvy tuichakue javevégui.

Ta'anga © Hasim Polat

Ta'anga © Centro Nacional Mongol del Patrimonio Cultural

EL Sema, ceremonia mavlevi, Turquía

La música tradicional del Morin Khuur, Mongolia

Komunida reko ñembokuatia oipytyvõ hape haġua Tekopy tee ojehechakuaa'yva Filipinas-pe

2003 h 2004-pe subanen rekohapy, opytáva kuarahyreikévo Mindanao Filipinas-pe, omoñepyrũ tembiapo ndekuakuaa ha ipyahúva, pépe ha'ekuéra ombyaty kuatiápe arandu imba'eteéva opaichagua ka'avo okakuá'va ijyvypekuéra rehegua. Ko'ã ka'avo tuicha mba'eterei chupekuéra pohã porãre, upéva ári oiporúre ñemityrã, ohepyme'ẽ haġua ha avei oiporu hikuái iñembo'ẽpe hamba'e.

Upéro ipokãmabaitéma ohóvokuri hekohapekuéra ka'avo hetahetavére tapicha oikóva upépe ha avei iñambuepáre arareko. Umi taita arandu komunidapegua oñepyrũ ohechakuaa amáke opa ka'avo, ko'yve ogueha ohóvo arandu hesekuera'gua; upéichante avei ohechakuaa hikuái amáke mitã ha kuñata'í pyahu oíke ohóvo teko imba'ekuera'yva ipu'akapávo opa rupi kuápe, umi arandu imba'ekuéra teéva oñembosáva ayvu rupi ymaite guíve ojejúvo, noñembosahasaveiha ipyahuvakuérape, ha upévare ohasahasavévo ára

ikatu oguete umi arandu.

Upémarõ subanen mburuvichakuéra ojerure umi organización oñhápe tapicha ra'ave ko'ã mba'épe pytyvõ, jahechápa ombo'e chupekuéra mba'éichapa ikatúta ombokuatia ijehéguiete hikuái arandu imba'ekuéra teéva umi tapicha arandu okágui o'íva pytyvõme. Umi taita heta arandu ombyatyva, jepémo nda'ilápiri hikuái, ohykuavo marandu imba'ekuérava, ha mitãrusukuéra katu, ha'evémava lápiporúpe, ombokuatiapaita.

Marandu oñembyatyva'ekue oñeñongatu multimedia ha heta pojoapy oje'opuruva'erã mbo'ehaópe ha oñembyatyve inglés-pe, katu oñembosáva avei subanen ñe'ẽ me. Ko'ã marandu oñeñongatupyre ojejueraha organismo estado ryepýpe oñangarekóva apohára derécho rehe, ikatu haġuaicha oñemo'añete pe ijapoharépe, ha'evahiana komunida subanen. Ko'ãġa umi marandu mbyatyvyre oje'opuru tembiaporúramo oñembo'e haġua mitã ha mitãkuña subanen-pe mbo'ehaópe; avei oje'opuru kakuakuéra ohaikuaasévape oñembo'e haġua iñe'ẽ teépe.

Ko tembiapo kakuaa tapicha komunidayguaite voi oñongatu haġua iñarandu tee ohechauka ha'ehahína tembiporu porã oñeñongatu ha oñembohase potávo mba'ekuáa ka'avo rehegua oñembosáva ojejúvo ayvu rupi, ikatu haġuáicha oñemo'í tapicha pyahukuéra ko'ãġagua ha amo gotyove oútava pópe, oipytyvõ mbotávo subanen retã Tekopy tee ojehechakuaa'yva hekoveresáivo.

Ritual subanen

Ta'anga © Vei J. Sumingit

Tembiapo káda irundy ro'y oñemboguatáva Etiopía-pe ojegrava hağua purahéi yma ha coreografía ojeporúva ko'áğa meve, oñembyatypa potávo tetã Tekopy tee ojehechakuaa'yva

Etiopía-pe ningo oikove oñondi 80 ári ñe'ê ha teko ouva'ekue África ha Oriente Medio-gui; péicha rupi ko tetãme añetehápe heta teko oikove oñondive. Ymami guivéma oguata oúvo ko tetãme, ho'a ha opu'áhápe, ko teko'eta ojekuaáva heta purahái ha jerokýpe. Etiopía purahéi ningo ou heta tekógui; oñepyrũ cristianismo ortodoxo, Etiopía-pegua judaísmo-gui, musulman-kuéra rekógui, ha avei África-gui oúva purahéigui. Umi pumbasy oiporu hetaigua instrumento, heta oí oúneva voi yma ymavégui, Antiguo Testamento-guima voi; umi mba'epuporã ojeporuvéva apytépe oí lira baganna ha krar, violín masenqo, tambor kabaro ha mymby washint.

UNESCO omboguatáva'ekue peteí aporã ipukúva irundu ro'y ombyaty ha ombokuatia hağua Etiopía purahéi ha jeroky yma. Ko aporã rupi oñeñepyrũ oñembosako'í ha oñemba'apo oñeñongatu hağua tetã patrimonio cultural tuichaháicha; ha'e rupi ojehekahína

oñemombarete ha oñeme'ê tembiporu tapichakuérape umi tendaguápe ombokuatia ha oñongatúvo tekokuéra oikovéva gueteri.

Ikatu hağuaicha umi tapicha ra'eve Etiopía-gua omboguatave patrimonio purahéi ha coreografía rehegua ñongatu ha mbokuatia, oñemoñepyrũ mbo'esry etnomusicología rehegua Universidad de Addis Abeba ha Conservatorio de Música Yared-guápe, ojeporuhápe pojoapy inglés ha amárico-pe oíva, ha oñemoheñoíva oñembo'e hağua. Ñembokatupyry oñembosako'í potávo pumbasy ha jeroky ñongaturã oñepyrũ 2006-me oñemboguatáramo guare jehapykueho ojeheróva "Panorama musical de Addis Abeba", ombyaty ha oñongatuséva opichagua Etiopía reko yma oíva gueteri itavusúpe. Upe rupi temimbo'ekuéra ojoaju umi tapicha ra'eve Europa-gua omba'apómava voi oúvo terrénope ombyaty hağua upe regiõmegua teko yma ha mayma mba'eporu. Umi tembiapo apytépe oíke jeporeka ojejapova'ekue maale-kuéra rehe, opytáva yv'ivo Etiopía-pe, ha avei ñembokatupyry ojeporukuaa hağua grabación polifónica pista múltiple ġuaráva, oñembosako'íva tapichakuéra omba'apóva

Ta'anga © David Stehl/UNESCO

Museo ha Centro de Investigación opytáva Omo Meridional-pe, Táva Jinka rypeýpe. Heta tenda oñemba'apoha ko'á mba'épe ha museo-pe oñemoğuahê mbo'esry ñembokatupyryrã ha avei pojoapy ohóva hemikotevënguéra rehe.

Opávo ko tembiapoprã kakuaa oñemboguatavahína, heta tapicha ha'eve añetéta oñongatu ha ombokuatia hağua hetã patrimonio cultural, ombyatyvo heta arandu pypegua; upéichante avei ohechauka kuaáta hikuái táva ha tetã mburuvichakuérape tuicha mba'ehahína Tekopy tee ojehechakuaa'yva; péicha ha'ekuéra oipytyvõkuaáta oñeñangareko ha oñeñongatúvo Etiopía patrimonio cultural oikovévo are ġuaráicha

Inventario aporã

Heta inventario oñembosako'íva'ekue ha oñembosako'íva ko'áğa ningo noñenohêiva'ekue oñeñangareko hağua patrimonio rehe, ontendeháicha Convención 2003-pe guare. Oí onohêva'ekue tapicha ohapykuehóva teko ha ombosako'ívakue hambiporurãnte; umi ymaiteve oñeguehêva'ekue katu hovativyvéntema, oñembosako'íre va'ekue colonia tiémpope ha oreko hyepýpe poguýpe jeiko; oí avei umi tetã oñemopyenda aja ohóvo oñeguenohêva'ekue.

Convención artículo 11 pehê b) ha artículo 12 ja'eporáséramo omanda umi inventario ombyatypaite va'erãha opaite Tekopy tee ojehechakuaa'yva peteí tetãmegua, oñe'ê rehe patrimonio inmaterial rehe, peteíháchicha, oíva peteí Estado Pypegua yv'ygpe. Upéicha rupi umi inventario ipy ha tuichava'erã ikatuha peve; katu péva hetajey hasynunga ojehupyty hağua. Umi inventario márando ndaikatúí oñembotypa ha oñembopyahu patrimonio oñe'êha pe Convención kakuaitei ha heta hakãre ha katuinte iñambue ha oñemoambue ohóvo.

Hetaitei mba'e patrimonio cultural ryepypegua ojehechakuaa ha oñemoinge pe terarysýppe ningo iporã ojehecha mavamávapa pe tekotevëvéva. Tenonderáite voi ikatu oñembyaty ha oñembokuatia umi patrimonio komunida ha pe tembiapo mboguataha ohecháva tekovê ohóre umi tapicha rekóre, ha avei tuicha mba'e rehe Tekopy tee ojehechakuaa'yva-pe ġuarã. Iporãne ñanemandu'a pe inventari apo ha'eha avei patrimonio ñangareko, ha upévale tekotevëne oñeñe'ê ikatútapa oguata ha oñakãrapu'ã umi mba'eporã oñembyatyva ha mba'e amenazape oíhína hí'ári. Techapyrãrõ ikatu ojegueroko umi inventario oñembosako'íva'ekue Brasil ha Colombia-pe. Bhután, Bulgaria ha Lituania-pe oñemotenonde umi patrimonio ikatúva omano, péicha omohenda hikuái.

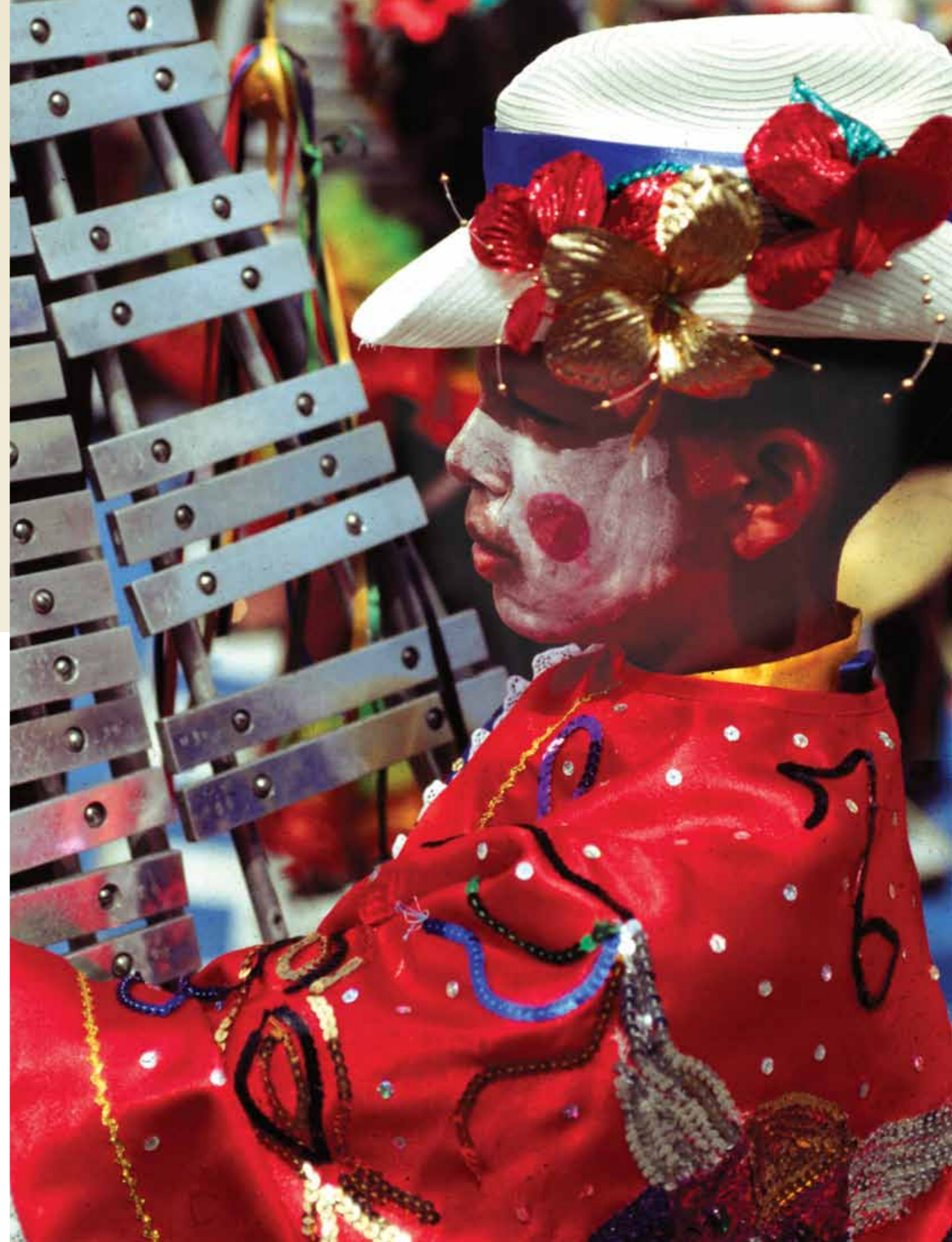
Jahechápa ikatu haguéicha umi inventario ombyaty heta patrimonio, Estado-kuéra ikatu ombohasa marandu mbykymimi ombosako'íkuévo ko tembiporu. Oíta katuetei ningo patrimonio oikotevëtava oñeñangarekove

Ta'anga © François-Xavier Frelaud / UNESCO

El Vimbuza danza de la curación, Malawi

El carnaval de Barranquilla, Colombia

Ta'anga © Ministerio de Cultura de la República de Colombia

hese, katu iporã ikatu haguéicha ojeheka oñemopeteicha opavave ha omoġuahẽ marandu oñehakã'í'opyre ikatúva ojejuhu ambue marandu rendápe, oñemonge rãngue inventario-pe.

Omoñendaháicha Convención Artículo 12, pe inventario oñembopyah katuíva'erã. Kóva tuicha mba'eterei, jaikuaápype Tekopy tee ojehechakuaa'yva oñembopyahu memeha ha mba'e vai ho'akuaáva hí'ári ikatu ojejúnte peteí ko'ẽme. Heta tetã inventario oguereko gueteri patrimonio oguemava'ekue, ha ambue katu omyasã marandu mba'eporu tuicháma oikoeva'ekue. Umi Estado Pypegua katuetete omoġuahẽva'erã py'yine marandu hekopeguáva invetario-kuéra rehe, ha pépe omomarenduva'erã mba'epyahu omoingeva'ekue rehe. Convención oipe'a okẽ Estado Pypeguakuéra ombosako'ívo peteí tẽrã heta inventario, katu nde'íri mba'evete mba'e pojoapýpe ojeporúta oñeha'ã haġua moõ mevẽpa oġuahẽ peteíteiva oĩramo heta sistema. Ikatu ningo oñembosako'í hetaichagua inventario heta háicha avei umi patrimonio ha avei komunida, región, tapichakuéra umi Estado Federal-pegua heta háicha. Toí toíva inventario-kuéra ñembosako'írã, péva ndaha'úi apañuái, amo hu'ãme umi Estado Pypegua pópe opyta ohechávo mba'eichagua inventario-pa oikotevẽ ha mba'éichapa oja póta.

Jepéramo oñemokyre'y Estado Pypeguakuérape orekóvo hesa renondépe mba'etepahína Tekopy tee ojehechakuaa'yva omohendava'ekue Convención, ombosako'íkuévo inventario, ha'ekuéra natekotevẽi oñeñapytí umi techapyrãre; iporãva'erã ohecha hikuái onohẽ tembiporu ovalétava chupekuéra ha ojekupytyva iku'arekuéra. Iporãnte avei hesakã umi Estado amo gotyove ojerureséramo oñemoinge haġua iñarandu tẽrã heko pe Momorãmby Terarysýi y'rõ umi py'a'temi oikotevẽva ñangarekópe, tẽrãkatu ojerurese pytyvõ viru rupi oñangareko haġua ipatrimonio rehe, ohechaukava'erã oreko hagüe hesa renondépe Convención he'íva ijartíko 2-pe patrimonio cultural rehe.

Opaiterai inventario omoingeva'erã mba'éichapa omohendáta Tekopy tee ojehechakuaa'yva.

Iporãne ombosako'í haġua ko tembiporu oreko hesa renondépe umi ámbito oñembosyiva'ekue Convención Artículo 2, haipyvo mokõihápe; pépe oí teko'yma ha ayvu opaichagua, hyepýpe ñe'ẽ oguerosyryryva ijehe Tekopy tee ojehechakuaa'yva, arte ha espectáculo, tetãygua mba'eporu, jerovia ha jefesteha, arandu ha mba'eporu tekoha ha arapy rehegua, ymaguare tembiporu artesanía rehegua hamba'e. Ojehecháma haguéicha tapykuévo, Convención omyesakã ko'ã mba'e noñembotyiaha pépe, ha oimehaichagua tepe ojeipykúitava oñemohenda haġua ha'etaha peteí tembiporu jahechápa oñemohenda marandu inventario oñembosako'í haġua. Oí inventario oñembosako'íva'ekue ha orekopa nungáva hesa renondépe Convención 2003-pe guare rembijerure; umíva oikókuri Cabo Verde, Mauricio ha Sudáfrica-pe. Oí Estado Pypegua ojekuaahápe opaichagua tape, umíva ojekuaave África ha América Latina-pe, oñemotenondehápe ñe'ẽnguéra Tekopy tee ojehechakuaa'yva teetéramo, ha ndaha'úi ku oñembosyry haġua patrimoni añõnte. Oĩkatu avei tetã omotenondevéva "purahéi ha jeroky2 artes del espectáculo rãngue; ambue estado katu oipe'a ojuehegui purahéi ha jeroky.

Umi inventario oñembosako'íva ningo ndahasýi oñembyapu'apa haġua peteí tẽrã hetave ámbito ohakã'í'óva Convención-pe: "pohã yma" ha "myama indígena-kuéra arandu" ikatu oñembyaty "arapy rehegua mba'ekuaa" ryepýpe; "ñembosará" ha "tetãygua organización" katu oñemoingekuaa "tetãygua mba'eporu" apytépe. Mombe'ugua'u ha tenda, mba'ekuéra ha mymbakuéra réra oñemoigepakuaa "ayvu" apytépe, ha ñembo'ekuéra ha peregrinación umíva katu "rituales" tẽrã "actos festivos" kuápe. "Memoria" ha "jerovia", "marandu moõguipa jaju" tẽrã "tembi'u rehegua arandu" ikatu oikopa ámbito oñe'ẽva Convención Artículo 2-pe. Umi joavy ojejuhúva ámbito-kuérape ohechauka jeyvéramo mba'éichapa tapichakuéra yvy tuichakue javeve napeteíchai omomba'e patrimonio cultural, ha'e ko'ã mba'e ndojoavýi Convención ojerurévagui, Estado-kuéra ombosako'í pe inventario ojekupytyva iku'are

Ta'anga © Otanazar Mat Vakubov

La música Shashmaqom, Tajikistán y Uzbekistán

ha ovalétava chupe ġuarã. Techapyrã jarekokuaa Argelia ha Haití; ko'áva nomoimbái peteí categoría-pe ñembo'ekuéra, sino omohenda ambue hikuái.

Iporãne avei ñamombe'úramo oíha inventario noñembotyiva Tekopy tee ojehechakuaa'yva-pe año; techapyrãramo ñanemandu'akuaa Lituania rehe, omoingehápe hikuái patrimonio material apytepegua ohóvo mba'eporu Tekopy tee ojehechakuaa'yva rehe, ombyatyva ijehe teko'yma ha marandu atýra, ha avei patrimonio ko'áġa ndojeporuvéimaiva. Béljica katu omoingetahína inventario kuápe cibernética ha mba'eporu virtual-va Tekopy tee ojehechakuaa'yva ryepýpe.

Oíve ambue joavy estado-kuéra ndive; oí omoingéva inventario-pe patrimonio cultural oúva indígena tẽrã ijypykuéra reko año; Béljica ha Estgados Unidos katu omoinge avei pypekuéra tapicha ovava'ekue pype Tekopy tee ojehechakuaa'yva. Umi Estado oíhápe hetaichagua teko nomotenondéi umi imbarete ha ojepysovéva hyepýpe, ojapyhyve uvei umi tapicha aty imbovyvéva Tekopy tee ojehechakuaa'yva ha ombokuatia.

Ta'anga © UNESCO / Wes Parifak Koffi

El patrimonio oral de Gelede, Benin, Nigeria y Togo

Las tradiciones de los cimarrones de Moore Town, Jamaica

Ojehechakuaa avei mba'éichapa oí tetã ombyatyva atýra kuatia ha ohakã'í'ó porã inventario-kuéra ha ambue katu sa'ive; hovatyhína añetehápe oñembyatypaite haġua opaichagua marandu Tekopy tee ojehechakuaa'yva rehe, ko'íte umi tetã orekóva hetaitereichagua patrimonio. Lamitã umi inventario oñembosako'íva ombyaty heta marandu ha kuatia, katu ambuekuéra sa'ive marandu ombyaty ha ombokuatia. Mba'éichapa oñembyaty avei oikove; oí ombyatyva catálogo tẽrã registro rupi, ambue katu ombyatypa umi marandu, ohai ha omyasã arandukápe. Brasil-pe oiporu hikuái mokõivéva; oí oñembyatyva registro-pe tetã tuichakue javeve ha ambue katu inventario-pe. Tetãháicha heta marandu oñembyaty mokõive hendáicha oñeñongatu haġua, umi Estado federal-pe katu sa'ive kuatia oñembyaty umi inventario-pe.

Opavave tetã nunga ndorekói léi omo'ã haġua derécho orekóva komunidaduéra hembiporu, upéichante avei oñangareko haġua umi mba'ejára derécho, iñarandukuéra ha heko atyháicha rehe. Péicha ohechauka tekotevẽha oñeñantende ojeporu ha oñemyasã haġua

Ta'anga © Andrew P. Smith / UNESCO

Ta'anga © Juan Rodríguez Acosta

La tradición del teatro bailado Cocolo, República Dominicana

marandu ikatúva ojehepuyty ha ojeporuvai kuaáva pécha ku ojeporu haɟua comercio-rã hamba'e. Ndaipóiriramo léi oykeko ha omo'áva'erã ko'ã mba'e ningo tapicha ndaha'éiva komunida téra umi atygua ikatu oaprovecha arandu pohã rehegua ymaite guive orekóva ohupyty haɟua viru, upéichante avei ojpokuaa arandu orekóva hekoha, purahéi ha ñe'e rehegua. Komunidakuéra ijehogui porã ha oiko mboyve mba'evete omoneiva'era ojejavóvo inventario patrimonio rehegua, ikatu omoɟuahẽ marandu ha'ekuéra oipotaháicha, michíminte, heta yrókatu nome'ẽitevoi mba'eveichagua. Heta jey ningo umi tapicha oiva komunidaháre ndorekopái hesa rendondépe ovaléva ipatrimonio-kuéra, upévare tapicha orekóva omboguatava inventario apo

oñantende poráva'erã ani haɟua ome'e marandu oñemysai'yva'erã téra umi tapicha oipotá'yva oñenohẽ téra tapicha ndaha'éiva umi komunida ha atygua oiporu hekope'y ha pokarẽme.

Noñemoñiri ningo mboy ára téra arýpa orekova'erã umi mba'eporu oñemohendáva ha oñemysaiva sy ha túvagui itajýra téra ita'yrape ha'e ko'áva iñemoñarekuérapepa ojejapyhýta Tekopy tee ojehechakuaa'yva rehe Convención kuápe. Oĩ Estado omoiva ára hí'are Hague umi patrimonio oñemoinge haɟua inventario-pe, ha hí'arekue katu mokõi téra mbohapy generaciõn guive pokõi meve. Jeyvéramo hasy oñemohenda haɟua mboy generaciõn-hámapa oiporu ha omboguatahána peteĩ komunida pe teko, ko'yte umi komunida iñe'ẽnguera ymavémi ndojeháiriva ha ojeporúva ayvu rupinte. Jápoko komunidaite voi omoañeteva'erã peteĩ arandúpa ha'e Tekopy tee ojehechakuaa'yva térapa nahániri, na'iporãmbái ikáguio oñemoivo ára omopeteimbáva opavavépe; péva ndojokupytyi Convención oipotáva rehe.

Ojejesareko va'erã hekópe péicha ku pya'eterei oĩramo patrimonio ojeguerajeráva, oĩ rupi okágui ohatapyña téra oporomokyre'yvahína. Jepéramo umíva hapohína patrimonio cultural yma guarépe, nameméi oiko ijehogui okakuaáre oúvo mbeguekatúpe. Oĩ tembiporu inventario aporã ndorekóiva koichagua mba'e ojejúva, katu oĩ omoingéva, komunidakuéra ohechakuaámare umíva avei ipatrimonio-ha hína.

Bulgaria rembiapokue arandu ñembyaty ha ñembokuatiápe

Bulgaria-pe Tekopy tee ojehechakuaa'yva ñangareko, mbokuatia ha kuaauka tetã háicha opyta Comité del Folclore Nacional oiva Ministerio de Cultura-pe ha Instituto de Folclore de la Academia Búlgara de Ciencias-pe. 2001 ha 2002-me oñemboguata peteĩ aporã peichagua; tembiporu oku'e mokõi hendáicha: peteiva tetã háicha ha ambue katu umi tavakuéra rehe. Pevarã ojegueroko pe tetã oñemboja'oháicha voi, ha oiporu territorio ha avei umi etnia ha religiõn, ojekuaára ko'ã mokõi katuĩnte oguataha ojeopore. Heta mba'e ojegueroko tesa renondépe peteĩ arandu

oñeongatu téra ojeheja haɟua okápe; oñongatu haɟua ojegueroko tesa renondépe umi arandúpa iñañete, ikarakukuepahína, upéichante avei ohechaukápa umi tenda reko, iporãpa árteramo, hekoesáipa ha hapópa umi teko'yma kuápe.

Oñemohenda haɟua umi patrimonio cultural ojegueroko tenonde purahéi ha pumbasy yma, jerokey, mitã ñembosarái yma, káso ñemombe'u, pohã ñana, artesanía ha ogapegua tembiporu yma apo. Estado rupi ha avei chitalishte, umi aty omba'apóva tembiakuaa arandu rehe ha tenda oiva komunidaháre tekóre oñemba'apo haɟua rupi oñemoɟuahẽ komunidakuérape kuatia oihápe porandu ombosako'ipyre

tapicha arandu, especialista ojeheróva. Marandu oñembyatyva ombyaty ha ohesa'yjo tapicha ra'eve ko'ã mba'epegua ha upéi oñembosako'i marandu jehaipyre peteĩha ojehepiva'ekue internet-pe oñembyaty potávo tapichakuéra remiandu. Oñembyatypa ríre umi temiandu ha tembiporu ojejavova'ekue terrénope ha oñembojaoju ríre umi oñembyatymava'ekue ndive, oñemysai umi marandu kuatiápe aranduka rupi ha avei ojehepuri internet-pe. Ko'áɟa peve red chitalishte, omotenondéva Dirección Regional de Políticas Culturales y el Ministerio de la Cultura, pópe opyta omyasáivo umi marandu ha arandu ha upéichante avei técnica ohóva Tekopy tee ojehechakuaa'yva rehe.

Brasil rembiapokue arandu ñembyaty ha ñembokuatiápe

Brasil rembiapo arandu ñembyaty ha ñembokuatia oñepyrúmava'ekue yma 1930 rupi, oñemoheñóivo Instituto del Patrimonio Histórico y Artístico Nacional (IPHAN) ha oñemoañetévo tombamento, tembiporu omoheñóiva estado ha ohékáva omoañete léi rupi patrimonio cultural ñangareko, jámane tembiporu ha yvy rehegua. Pevarã tombamento oreko hesa renondépe occidente-pe he'iseháicha pe teete téra ikarukue; pevarã oñangareko umi tembiporu oñeñongatúvo ikatu haguéicha pe oíhaichaite, ha oñangarekove umi tembiporu rehe, ha ndaha'ei mba'éichapa oñemba'apo hesekuéra año. Amo 1970 rupi, patrimonio cultural ryepyre oñemoingévo avei umi mba'eporã inmaterial-va, ojehechakuaa umi bien cultural oñeñongatu haɟua ojeporuva'erãha tembiporu hekopegua, ha péicha rupi kurivévo oñemoheñói apopyrã oúva tetã rendota rupi Registro de Bienes Culturales Inmateriales oñehenóiva; péva oiko 2000-pe.

Pe registro oñembosako'iva'ekue ombohape oñembokuatia ha ojeikuaukávó irudyve

yvytu pepóre opa mba'e oiva Tekopy tee ojehechakuaa'yva kuápe, ojeguerokóvo tesa renondépe derécho atyháicha ha peteĩteiguáva ohóva ko'ã mba'e rehe. Ojekuaápyre patrimonio cultural ko'eko'ere iñembopyahu rupi, katuĩnte ojevicheava'erãha, káda 10 ro'y jepe. Opaite mba'eporã oñembyatypyre ojejapyhy "Brasil Patrimonio Cultural ramo", ombojurujáva oñemysaivo ha avei ojehepuytyvo viru oñeñangareko potávo hesekuéra. Registro de Bienes Culturales Inmateriales ndive oñemoheñói peteĩ Programa Nacional del Patrimonio Inmaterial, ha hembiporã hína omoañete katuĩnte oikovévo opaichagua ypykuéra retã ha avei tembikuaa arandu pe tetãme, ha pevarã ojejavó tetã háicha peteĩ Inventario Nacional de Referencias Culturales. Péva oñemoheñói haɟua IPHAN ombosako'i tembiporu oñembyaty potávo bien cultural-kuéra, material ha inmaterial-va. Umi inmaterial-va oñemboja'o irundy hendáicha: "vy'aguasu", "mba'emyasai opaichagua", "artesanía téra mba'ekuaa yma" ha "tenda opaichagua". Umi inventario ikatu ojejavó peteĩ tenda michívape, peteĩ távape, tavusuhápe, peteĩ tenda iñambuéva maymavégui heko rupipe hamba'e.

Oñembyaty haɟua umi marandu teko rehegua ojejavó péicha: 1) Oñembyaty umi marandu; 2) ojejavó ha oñembokuatia; ha 3) oñehesa'yjo. Inventario ojavóva IPHAN ohechauka mba'éichapa oikoe ojuehegui heko rupi umi indígena retã, tetãyguha ha umi Afrikaygua ñemoñare ko'áɟagua Brasil-guámava avei, oikóva táva oñeñangarekohápe teko rehe ha tapicha oikóva tenda heta teko oikovehápe oñondive. Oñemochichí ha oñeñangareko poráve umi cultura oikéva tesaparápe rehe.

IPHAN he'i umi inventario ojejavóva Tekopy tee ojehechakuaa'yva rehegua ohekaha omoañete hekoesáivo teko'eta, ko'áɟa rupi oñembojojapaségui maymave teko ko yvy ape ári; upéichante avei oipytyvõve oivévo joaju tapichakuéra apytype, jahechápa oikoporáve mayma ava ha aty ombyatyva arandu yma; pevarã oñemboguata tembiporu ñangarekorã. 2000 guive IPHAN omohu'ã 48 inventario Brasil rembiakuaa arandu rehegua ko tetã tuichakue javeve; ko'áɟa ombosako'vehína 47 tembiporu peichagua. 2002 guive oñembokuatia jey 16 bien cultural ha oñemboguatahána 11 tembiporu oñemoañetévo oñemysai ha oguata haɟua ko'áva.

Oĩ Estado ombosako'i haɟua inventario omboja'ova tembiporu ha'e oñemboja'oháicha administrativamente. Techapyrãro jareko Venezuela, peteĩte umi municipio omoɟuahẽhápe inventario apatrimonio cultural orekóva hyepýpe rehegua. Umi Estado federal avei meme nunga ombosako'i inventario peteĩte estado háicha; añetehápe heta Estado oiporu pe ivyvy ñemboja'o omba'apo haɟuáicha ko'ã mba'e rehe.

Colombia-pe oñembosako'ihína 32 inventario, peteĩte umi departamento-pe guarã. China ohechakuaa pype oíha 56 etnia aty, ha ombosako'i inventario etnia rupi. Haití katu ndohechái tekotevéha oñemboja'o komunida ha región-kuéra. Iporãne ja'e ko'áɟa rupi pe divisiõn administrativa ndaha'ei ku opyta porãmbáva, jaikuaáre tava guasukuéra okakuaavére ko'eko'ere ha'e umi divisiõn administrativa ndohóire umi

Ta'anga © JK Wullumbi

La fabricación de tejidos de corteza en Uganda

Venezuela rembiapokue arandu ñembyaty ha ñembokuatiápe

Ley de Protección y Defensa del Patrimonio Cultural, oñemboajeva'ekue Venezuela-pe 1993-pe omoheñói Instituto del Patrimonio Cultural (IPC – <http://www.ipc.gov.ve>). Kóva rembiaporã teáramo opyta tetã patrimonio cultural ñembokuatia ha ñeñongatu. Oñemboty ríre inventario peteíha 610 mba'eporã teko reheguánte oñembokuatia, ha umíva apytégui 476 arquitectura oúva colonia tiémpope guare. IPC ohechakuaa péicha ndojekuaapaiha tetã patrimonio cultural, ha upémarõ oñepyrũ peteí ñembyaty pyahu 2003-pe jahechápa ombyatypaite opaichagua tembikuaa arandu oíva opaite távape Venezuela ryepýpe. Péicha rupi, 2003-pe oñembyaty'ma 68.000 teko patrimonio cultural material ha inmaterial-va, ha ojehechahína hu'ávo ko tembiapo kakuaa oñembokuatia ha oñeñongatumaha amo 110.000 tembikuaa arandu rupi.

Ko ñembyaty ha ñembokuatia guasu omonóse tembikuaa arandu tuicha mba'éva komunidakueraitépe ġuarã; péicha oñemboyke ymave oñemba'apo haguéicha, tenonderákuri tapicha ko'ã mba'épe oñemoarandupyre ohecha ha oiporavómi mavamávapa umi teko tekotevéva oñembokuatiahai, ha Estado rupi ojehechámi mavamávapa umi patrimonio cultural oñemboguejykuaáva tetãyguakuérape. Ko'ágagua katu oipykúi ambue tape; oñembyaty ha oñembokuatia opaichagua tembiapo, teko, mba'épyahu ha teko rechauka oséva ha ohóva umi komunda ha atykuéra rehe, ohechakáva añetete chupekuéra ha oséva chuguikuéra. Ojechakuaa, pevarã, umi teko ha tembiapokue

orrepresentáva umi komunida ha atýpe, já'eporáséramo, ohechakáva chupekuéra; iporãne ave já'e ko'ágga oñembojuruyha avei oñeiskrivívo tapicha orekóva arandu oikoéva ambuekuérargui ha ohechakáva peteí aty reko tee.

Tembiapo terrénope oku'e 2004 oñepyrũvo, ha pevarã oñembyaty marandu tavakuéra rupi porandu oñembosako'ivakue tenonderã rupi, ha sa'í ovaleva'ekue ndorekóire hesa renondépe umi marandu ombyatyvapa ovale téra ahániri umi komunidápe, ha ndorekói porandu ombyaty haġua patrimonio ndaha'éiva monumento téra tenda umíva rehegua. Upéicha rupi oñembosako'í jey ñehakã'í'orã tembiapo ha oñeha'arõ peteí porandu ojogueraha ambue ndíve ha nombojetu'uetéi ombyaty ha ovichea haġua umi marandu ombyatyva. Ojehecha haġua oñembyaty ha oñembokuatiátapa umi mba'eporã teko rehegua ojehechakuaa raẽ añetehápepa tuicha mba'e ha orrepresentápa umi komunidápe. Oiméramo ko'ã mba'e ndojehechauka kuaái noñembokuatia umi bienes oñehesa'yjovahína.

Marandu ñembyaty oikuri mba'apoharakuéra oñemongu'éva tembikuaa arandu rapykéri pópe, upéichante avei temimbo'e ha tapicha ijehégui oipytvóséva atí'y ári; mbo'eharakuéra avei oipytyvõ, ha'ekuéra kakuaa joaju oreko tetã tuichakue javeve. Oñemomarandu komunidakuérape mba'étepa pe ojejapótava ha mba'épa oheka ko tembiaporã, ha avei oñemomarandu chupekuéra umi marandu ha'ekuéra omoġuahésévante oñemysaitaha Catálogos del Patrimonio Cultural Venezolano, tembiporu guasu osétava 200 arandua ári rupive, oñemysaitahápe opa marandu

oñembyatyva'ekue umi 335 távape. Tavakuéra patrimonio cultural oñembyaty haġua ojeguereko tesa renondépe po mba'e: Mba'e'apopyre, Oñemoheñoimbyre, Mba'e'peteítei apopyre, Mombe'u ayvu rupi oñemysaíva ha Tapicha aty arandu.

Ikatu haġuáicha oñemohenda porãve oñemysaí haġuáicha, peteí tapicha aty ohai ha ombyatypa umi marandu upégui oñemohendáma haġuáicha oñenohévo; pe aty omombykyve umi marandu oñembyatyva. Marandu ojehaiyre téra oñeñongatúva audiovisual-pe katu oñeñongatu IPC marandukuéra rendápe, oñemoi haġuáicha internet rupi maymave tapicha resa renondépe. IPC onohése peteí CD-pe marandu patrimonio cultural rehegua opaite región-peguápe Venezuela tuichakue jave, ha onohése peteí cartografía ko tetã tembikuaa arandu rehegua. Ojeguervia pe inventario ha'ehahína pojoapy porã tembikuaa arandu ha tekombó'e rehegua ikatúva ojeporu oñemboguata potávo política akãrapu'arã.

Leikuérare ñañe'ërõ katu já'ekua Tribunal Supremo de Justicia omandaha opaite patrimonio cultural oñeñongatu ha oñemysaíva hekópe porã ojehevyvkói ha ojehypitaha Ley de Protección y Defensa del Patrimonio Cultural he'háicha. Oñeme'ëvo viru oñeñangarekóvo Tekopy tee ojehechakuaa'yva oñembokuatiapyre, oñemochíchivéta umi oikéva tesaparápe ha ikatúva oguete. Ko'ágga meve oñeñongatu ha oñembokuatiáma 84.000 tembikuaa arandu oñemysaíva'ekue 160 Catálogos áripema, oíva maymave tapicha pópe reite opaite institución omba'apóva tembikuaa arandúre, tetãyguakuéra ha tekomb'e rehe mayma távape.

Mba'éichapa ikatu oñembosako'i tembiporu oñembyaty haġua Tekopy tee ojehechakuaa'yva pypegua

1. Ojehechakuaa elemento

- 1.1. Oñembohéra pe elemento, oiporuaichaite pe komunida téra aty oñemba'apoha;
- 1.2. Héra mbykymi ha marandu hesegua ha mba'e tekopahína;
- 1.3. Komunidakuéra réra;
- 1.4. Moõpa, mba'e tendápepa opyta;
- 1.5. Oñemoha'angahai'imi.

2. Mba'éichapa pe elemento

- 2.1. Umi ojepoko ha ojehechakuaáva ojoajúva;
- 2.2. Umi hete'yva ojoajúva oñondive;
- 2.3. Ñe'ë, mba'éichapa ojeporu;
- 2.4. Moõguipa osënera'e.

3. Máva ha institución ohóva pe teko rehe

- 3.1. Omboguatóva: héra, hi'ary, imeñan, mba'e apohápa ha mba'épa ojapo hamba'e;
- 3.2. Ambue tapicha oikéva pype (techapyrã máva pópepa opyta/iñangarekohára);
- 3.3. Jopokuaa omohendáva umi tekópe ñeġuahë téra ambue mba'e ohóva hese;
- 3.4. Organización omba'apóva hese (ONG ha ambueve).

4. Mba'éichapa oí pe elemento: oguatakuaápa

- 4.1. Mba'evai ho'akuaáva iporu ári;

- 4.2. Mba'evai ho'akuaáva imyasái ári;
- 4.3. Ikatútapa oí tembiporu ha pojoapy ohóva hendive;
- 4.4. Ikatútapa oguata umi pojoapy material ha inmaterial ohóva hese;
- 4.5. Tembiapo iñangarekorã oñemboguatótava.

5. Marandu ñembyaty ha mbokuatia

- 5.1. Komunida ha aty moneí oñembyatyvo marandu hekohápe ha oikévo avei omba'apo ipype;
- 5.2. Apañuái oikuaáva ojeporúvo umi marandu oñembyatyva;
- 5.3. Máva ra'eve: héra ha mba'e'apohápa;
- 5.4. Arange ha tenda oñembyatyhápe pe marandu;
- 5.5. Arange oñemoingehápe umi marandu inventario-pe;
- 5.6. Marandu inventario-pegua ombyatypyre...

6. Aranduka, disco, audiovisual ha ambue marandu renda porupyre

☞ *La mascarada Makishi, Zambia*

☞ *Lakalaka, danzas y discursos cantados de Tonga*

Ta'anga © Ministerio de Cultura de la República de Colombia

☞ *El espacio cultural del Palenque de San Basilio, Colombia*

región yma guive oiko haguéipe umi komunida heko ha iñe'ë peteíva.

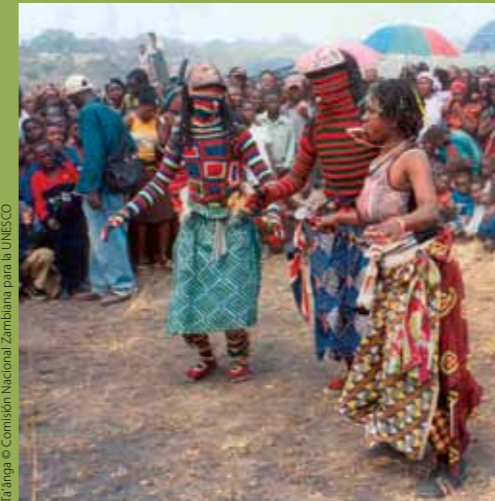
Convención ningo oheka umi inventario ombyaty opaite tembiporu, ko'ýte umi ojekuaavéva, Tekopy tee ojehechakuaa'yva rehegua orekóva komunida ha tapicha atykuéra oíva peteí tetã Estado Pypeguápe. Umi teko ha tembiporu oñemoingéva inventario-pe ojeporavo haġua oñehenduva'erã tapichakueraitépe voi, péva he'ise, ha'eva'erãha umi komunida, tapicha aty, téra tapichakuéra peteítei reko tee umi oñembyatyva. Convención ojopy katuetéi oí hagua umi komundaygua oñembosako'ihape

tembiporu inventario aporã. Tembiaporã oúvata upéi, mba'éichapa ojeporavóta, moõ pevépa oġuahëta, mba'éichapa ojejapóta umi inventario hamba'e opytáta umi Estado pópe, ha'e ikatu ha ojokupyty háicha iku'áre.

☞ *La epopeya Darangen de los maranao del lago Lanao, Filipinas*

Ta'anga © Jojo Unaliva / UNESCO

Ta'anga © Comisión Nacional Zambiana para la UNESCO

Ta'anga © Presi S. Fonua

Tekopy tee
 ojehechakuaa'ÿva

Organización de las
 Naciones Unidas
 para la Educación,
 la Ciencia y la Cultura

Patrimonio
 Cultural
 Inmaterial

Tekopy tee ojehechakuaa'ÿva oñembohasáva sy ha túvagui ñemoñarépe yma guive, oñembopyahu petéiteime umi heko ha rupi ha ijatyha rupi, omboguatavévo mborayhúpe ha oñemomba'ého hese ha péichape oipytyvô yvypóra rekoeta ha ñapytu'û roky ñemomba'ého.